Panait Istrati
Pagini Autobiografice
Primii pasi spre lupta
VII
MORAVURI LITERARO-GAZETĂREŞTI

Adevărul de altădată ştia să apere pe toată lumea, şi mai ales ştia să se apere pe el. Erau alte vremuri, alți oameni la cârma lui.
Adevărul din zilele acestea şi oamenii lui de azi, nu numai că nu pot să apere pe alții, dar chiar când e vorba de propriul lor proces, nu mai sunt în stare să-l susție. Iar când apare un gardist în redacția din strada Sărindar, redactorii şi directorii fac în „pantaloni": ne-o spune d. Mille, -şi cu câtă durere trebuie s-o spuie dânsul!
De prăbuşirea asta m-am convins încă din ziua când, la răcnetul de ciomăgeală: Pe ei!, scos de părintele ciomăgaşilor români, Adevărul, direct vizat, a tăcut mârcă, iar eu, tot atât de bine luat la țintă, a trebuit să mă apăr şi să fiu apărat în coloanele Aurorei şi chiar în ale Îndreptărei.
Dacă îmi mai trebuia vreo dovadă în sprijinul acestei convingeri, ea avea să-mi fie servită de
d. Liviu Rebreanu: Mişcarea literară de la 9 mai, într-o „efemeridă" neiscălită, ia apărarea fostului Adevăr, în articolul intitulat: D. Panait Istrati, „Adevărul" şi altele. Da, „şi... altele"! Aceste „altele", mult mai interesante decât Adevărul şi decât mine, d.
Rebreanu le atinge cu un fulg de lebădă. Cred să-i vin în ajutor, atingându-le eu cu toroipanul.
D. Rebreanu, directorul Mişcărei literare, sare deci să apere Adevărul. Împotriva cui? Cine-l atacă?
Apăi, cine: iaca, eu, Panait Istrati! Eu, care am „insultat pe scriitorii români în viață, pe Eminescu, pe criticii cari n-au leşinat de admirații, apoi pe d. Iorga şi în sfârşit întreaga țară românească nerecunoscătoare"...
Singur Adevărul rămăsese neinsultat:
„În ultimul moment, d. Panait Istrati a observat că-i mai rămăsese să ocărască pe cineva în România: «Adevărul». Ceea ce s-a grăbit să facă în «Facla» bunului său tovarăş de idei N.D. Cocea. " Nu l-am insultat deci; l-am „ocărât" pe Adevărul. Poate însă că nici nu l-am „ocărât". În tot cazul, i-am spus că e o lipsă de bună-cuviință elementară, ba chiar şi o abatere de la datorie, să nu trimeți unui autor lucrarea pe care i-ai tradus-o şi tipărit, ca să se încredințeze şi el cam în ce chip ai făcut-o.
Şi, -vedeți d-voastră? -după cât se pare, nu-mi era permis să cer aşa ceva, căci, spune d. Rebreanu:
„Cine nu-şi aduce aminte gălăgia ce o făcuse «Adevărul», acum vreun an, în jurul domnului Panait Istrati"? Mă „plimbam":

„...pe toate coloanele ziarului popular; orice notiță anodină din orice ziar francez se tipărea în «Adevărul» cu literele cele mai groase, spre a dovedi lumii româneşti capitularea marii critici în fața scriitorului proletar; câteva numere consecutive ale «Adevărului literar» demonstrau, prin studiul ad-hoc al d-lui Sanielevici, că în cărțile pseudo-franceze ale d-lui Panait Istrati culminează geniul literar românesc... "
Să zicem c-aşa a fost. Dar de ce? Fiindcă:
„Pe-atunci director al «Adevărului» era d. Rosenthal", ne spune d. Rebreanu.
Foarte bine. Să fie sănătos d. Rosenthal. Dar ce-are a face coada măgarului cu barba mitropolitului? Ce legătură este între cunoscutul critic d. Sanielevici, d-nii redactori ai Adevărului, ridicarea mea în cer de către toți aceştia laolaltă, şi... d. Rosenthal? Unde e legătura ?! Adică cum vine vorba, d-le Rebreanu? Vrei oare să spui că toți aceşti „gendelettres", plus eruditul critic Sanielevici, nu sunt, nu erau decât nişte sfori în mâinile d-lui Rosenthal?! Vrei oare să spui că d-nii Iosif Nădejde, Brănişteanu, Dem. Teodorescu, -cari semnau articolele, - precum şi alții cari nu le semnau, -nu erau, toți aceşti condeieri, decât nişte valeți, nişte cățeluşi, cari făceau sluj la ordinele directorului lor? Cum? D. Rosenchal a dictat d-lui Sanielevici cunoscutul studiu? Tot d. Rosenthal a umblat cu bețişorul printre mese, a ciocănit tigvele aplecate pe hârtie, şi a suflat cu diapazonul, dând notă unei armate de „plumtifi" cu ifos şi pretenție la directorat?
Aşadar, nu făceau din proprie convingere, tot ce făceau, tot ce credeau, tot ce spuneau că cred şi gândesc, aceste sfârleze, aceste giruiete, aceste maimuțe ale jurnalismului românesc, aceşti panglicari ai ideilor şi simțirilor, pe cari ni-i demaschezi acum?
Apăi, bine d-le Rebreanu: oameni sunt ăştia?
Şi d-ta zici că-i aperi împotriva mea când mi-i dai astfel în gât pe toți şi le atribui o atare laşitate profesională? Frumoasă apărare: ca funia pe spânzurat!
* **
Dar, mai zici d-ta, d-le Rebreanu: „S-a întâmplat însă că d. Rosenthal a plecat de la «Adevărul». Osanalele d-lui Istrati au continuat totuşi". I-auzi d-le? şi eu care habar n-aveam! Când s-a petrecut acest eveniment? Ar putea Mişcarea literară să-mi citeze câteva din aceste „osanale"... postume? O fi vorba de panaceul de „notițe anodine" publicat în Adevărul literar după plecarea d-lui Rosenthal? Se poate: „directorul" era încă la Bucureşti şi umbra lui tot mai teroriza pe noii stăpâni ai foilor moştenite.
O mai fi vorba de articolul Panait Istrati şi Femeia, al d-nei Casvan-Pas, strecurat în Dimineața de prin ianuarie-februarie, -şi a cărei apariție a făcut pe unul dintre numeroşii stăpâni de azi ai Adevărului să poruncească:
— Articolul ăsta să fie ultimul în care să se mai vorbească aci de Panait Istrati!
Sau poate o fi făcând d. Rebreanu aluzie la „notița anodină" dintr-un număr mai recent al Cuvântului liber, -(altă publicație cu condeieri

terorizați de d. Rosenthal!?) -unde un plumitif anonim își râdea de ceea ce nu putea să priceapă, după ce, nu cu mult în urmă, „leşinase" şi el „de admirații", -vorba d-lui Rebreanu.
Astea sunt toate „osanalele" cari au „continuat totuşi".
Dar nu ştie d. Rebreanu că de la plecarea d-lui Rosenthal şi până azi, eu am scos la Paris volumul Oncle Anghel şi am publicat în Europe fragmentul din Haiducii, intitulat Spilca le Moine?
Şi, -în noianul de recenzii făcute cărților şi revistelor pariziene, -nu era un prilej, pentru Adevărul" să... osanalizeze lucrările aceluia care, -după cum spune Mişcarea literară, -era „geniul literar românesc" de pe malurile Senei?
Şi n-ar fi avut nevoie Adevărul să caute „notițe anodine", căci i se ofereau adevărate osanale în coloanele presei franceze. De ce n-a „continuat totuşi"? De ce s-a mărginit, -dintr-un rest de pudoare față de cei „cincisprezece mii de cititori noi pe cari îmi declara d. Sanielevici că i-a adus studiul său despre mine Adevărului literar -de ce s-a mărginit doar să spuie că am obținut un premiu la Paris şi altul la Geneva? -„notițe anodine" pe cari ar fi putut cititorul să le găsească în orice ziar.
De ce?
Nu ştiu! Poate că n-o ştie nici d. Rebreanu.
Unde sunt deci „osanalele"? Nu numai că ele n-au „continuat totuşi", dar eu aş putea să-l informez pe d. Rebreanu că singură anunțarea apropiatei apariții a volumului meu Trecut şi Viitor era gata să nu se poată obține în coloanele Adevărului nici cu plată!...
Asta n-o ştie d. Rebreanu; n-o ştiu nici cititorii, nici prietenii, cari, poate, mă mai caută încă şi azi prin coloanele Adevărului.
Şi dacă e aşa, -dacă cei cari la porunca directorului Rosenthal îmi cântau ieri osanale, au amuțit astăzi -(la a cui poruncă?) -dacă într-adevăr e aşa, atunci unde e „meritul"?
Căci d. Rebreanu spune: „«Adevărul» n-o fi fără cusururi, totuşi, în comparație cu celelalte gazete româneşti, e relativ cea mai accesibilă preocupărilor culturale".
„Acest merit (?!) considerabil (?!) trebuie să răscumpere, barem în ochii literaților, toate greşelile".
(Ah, Adevărul are „cusururi", are „greşeli"! N-o fi având şi altele"?)
„Cu atât mai mult în ochii d-lui Panait Istrati, de dragul căruia «Adevărul» şi-a înstrăinat simpatiile unor scriitori români veritabili". Dar...
"Recunoştința chiar pentru un scriitor talentat ca d. Panait Istrati nu e o ruşine prea gravă"...
Despre simpatiile „scriitorilor români veritabili", pe cari Adevărul, pare-se, încearcă să le... răscumpere, despre astea nu vom vorbi deocamdată. Despre „ruşini grave" şi... altele vom vorbi însă numaidecât, şi vom servi cititorilor din berechet.
Recunoştință însă, dragă d-le Rebreanu, „pentru un scriitor talentat ca d. Istrati" şi „pentru un om care ştie să îndatoreze şi să fie îndatorat, -„recunoştința", aşa cum o înțelegi d-ta, e o meteahnă, un

păcat; n-am avut-o şi nu voi avea-o niciodată, faţă de oricine ar fi şi cu atât mai puţin faţă de Adevărul.

Nu vorbesc numai de Adevărul de acum şi de directorii lui de azi, cari, -vorba d-lui Mille „fac în pantaloni când se pomenesc cu un gardist în redacţie. Merg cu ingratitudinea până a îngloba în nerecunoştinţa mea chiar Adevărul de ieri şi pe fostul său director d. Rosenthal..., care n-avea obiceiul să „facă în pantaloni" nici atunci când, pentru a apăra pe alţii, ştia să înfrunte lovitura mişelească, -venită pe la spate -a eroilor fascisto-naţionalişti.

Acest Rosenthal, pentru a-mi obţine colaborarea, a procedat, nu cu linguşiri, nu cu promisiuni, nu oferindu-mi cerul şi pământul: el m-a reclamat ca pe un drept al său; m-a luat cu furca: pe sus!

Acest Rosenthal era o forţă, e un temperament, un pachet de nervi, un creier care va rămâne neobosit până în ziua când vreo altă lovitură mişeleasco-patriotică îl va împrăştia pe masa de scris, ori pe pavajul unei străzi rău luminate noaptea.

El nu mi-a cerut să-l îndatorez şi nu s-a oferit să mă îndatoreze. Îndatoratul care se curbează sub greutatea recunoştinţei, îi repugnă atât lui, cât şi mie.

El mi-a vorbit de luptă, nu de procopsire, nu de mărire.

La Nisa, pe Promenade des Anglais, când de-abia se ridica de sub fierul asasinului, am avut prilejul să-l văd de aproape. Nu-l cunoşteam decât aşa cum toţi „cei" de la fosta Românie muncitoare cunoşteau pe „cei" de la fost Adevărul.

Dar într-o zi, iată că se apropie de fotograful proaspăt devenit scriitor. Îmi vorbeşte feţiş. Îmi povesteşte crâncena luptă ce se duce la noi: muncitorimea învinsă, toată lumea obijduită, călcată în picioare; curente nesănătoase, otravă pretutindeni..., lipsă de oameni!... Îmi cere să intru în rând:

— Tu eşti un muncitor, ca şi mine. Tu eşti un luptător. Locul tău e lângă mine.

Frumos loc, îmi ziceam, privindu-i groaznica cicatrice. Îi spun:

— Să mă gândesc...

Şi tot gândindu-mă, am avut prilejul să-l văd, să-l cunosc mai bine. Auzisem şi eu, mai de mult, despre unica, despre proverbiala lui putere de muncă şi iniţiativă: aflasem şi eu, -chiar din gura adversarilor săi, -de extraordinarele aptitudini gazetăreşti ale lui Rosenthal. Acum mi-a fost dat să-l văd cu ochii mei conducând de acolo, de la Nisa, de la amarnică distanţă, ceata de grăsuni şi de obezi pe cari îi credea „prieteni" şi „colaboratori", dar cari profitau de lipsa lui, ca să-l sape la rădăcină, îl vedeam la fiecare ceas din zi şi până noaptea târziu, răsfoind zeci de jurnale, reviste, cărţi, scoţând cupiuri, urmărind de aproape toate evenimentele din ţară şi din străinătate, scriind neîncetat scrisori, trimiţând mereu telegrame peste telegrame, indicând, zi cu zi, fiecăruia, munca şi felul cum trebuie dusă lupta, ferindu-i de atacuri pe cari numai el le prevedea şi ţinând piept unei lumi de duşmani, ca şi cum ar fi fost acolo, printre ei, în mijlocul redacţiei.

Atunci m-am convins ce fel de muncitor şi ce fel de luptător e Rosenthal.
Atunci numai am înțeles sensul cuvintelor d-lui Dem. Theodorescu din articolul său Directorul (citez din memorie): „În fiecare coloană, în fiecare articol, în fiecare rând al nostru, vibrează sufletul şi grăieşte mintea lui Rosenthal..
Cât vibra acest suflet şi cum grăia această minte, aveam s-o ştiu apoi şi mai bine prin mine însumi, când, -la Masevaux, anul trecut, şi mai ales la Nisa şi la Paris, anul acesta, -am putut să-i apreciez prodigioasa facultate de a vedea totul, de a reține totul şi de a şti să împletească idei şi evenimente cu iuțeala şi preciziunea unui război de țesut.
Dar nu numai eu am avut prilejul să-i apreciez aceste facultăți, ci şi eminenții publicişti şi oameni de litere ai Parisului, la masa cărora Rosenthal a ştiut să reprezinte, în conversații, cel mai desăvârşit bun-simț de politică internațională, cea mai perfectă simplicitate în expuneri şi o adâncă cunoaştere a oamenilor şi a lucrurilor. Astfel, el oferea francezilor un exemplu luminos de jurnalist român, cu mintea bogată în gândiri generoase şi cu suflet de amic.
Dacă atunci când d. Iorga s-a dedat prin Nouvelles littéraires, la atacul lăturalnic împotriva mea, eu n-am dat urmare insistențelor de a scoate la iveală adevăratele d-sale sentimente față de poporul „care nu e meşter decât în confundarea sexelor" -dacă am evitat de a provoca formidabilul scandal ce ar fi urmat reproducerii acelei documentații, într-adevăr uluitoare, ce mi se pusese la dispoziție, -dacă n-am făcut-o, se datoreşte numai motivelor înțelepte şi pline de cumpătare invocate de Rosenthal. Iată ce om îmi oferise mâna iui curată şi vrednică.
Iată cine reprezintă pentru mine Adevărul, acest ziar pe care îl înmormântasem sub ani de înstrăinare. Îl regăseam acum! El avea să devie, pentru setea mea de Adevăr, un izvor la care să mă răcoresc şi să răcoresc şi pe alții de atâta arşiță prăvălită peste noi, muncitorii de tot felul, de vulcanul reacțiunii capitaliste şi fascisto-huliganice.
Iată cine era directorul, pe care bine faci că-l relevezi -iată omul pe care îți mulțumesc că miai dat prilejul să-l descriu.
Pentru omul acesta, rar în zilele noastre, nu „recunoştință", nu sentimentul striviților puteam să simt în inima mea, d-le Rebreanu, ci una dintre acele admirații cari se traduc în fapte şi se încheagă în datorii.
* **
După ce i-a dezgolit aşadar pe cei de la Adevărul, cari nici d-sa nu ştie de ce şi cum au încetat să mai leşine de admirație pentru mine, d. Rebreanu îmi reproşează apoi, mie!... că eu mi-aş fi schimbat atitudinea față de dânşii, -că nu-i mai îndrăgesc şi că-i ocărăsc chiar... şi, pledează d-sa, invocând circumstanțe atenuante: „«Adevărul» n-o fi fără cusururi, totuşi, în comparație cu celelalte gazete româneşti, e relativ cea mai accesibilă preocupărilor pur culturale".

Da? şi de când? De când, mă rog, are d. Rebreanu păreri atât de... atenuante despre Adevărul!
Le-a avut poate întotdeauna? Ori şi le-a format de când i s-a tipărit în foiță romanul Adam ți Eva (zi care coincide cu ştergerea mea de pe lista celor cari primesc Adevărul literar).
Vom vedea îndată.
N-aş fi avut niciodată de gând să mă scobor în mocirle literare, nici să caut timp de a polemiza cu oameni pe cari nu-i cheamă nici Slavici, nici Nanu, nici Lovinescu.
Dar... imitez pe d. Rebreanu:
„Litigiul dintre d. Panait Istrati şi «Adevărul» nu ne interesează decât în funcție de moravuri literare ultra-democratice. Nu cunoaştem motivele supărării d-lui Istrati pe «Adevărul», dar, oricari ar fi ele şi oricât de serioase, procedeele d-sale ni se par cel puțin bizare".
Aşa!
Ei bine, d-le Rebreanu: tot „în funcție de moravuri literare ultra-democratice", mă interesează şi pe mine, şi va interesa şi pe cititorii noştri, o mică istorioară care va avea darul să probeze ale cui „procedee" sunt „bizare", ale mele, sau ale d-tale, când e vorba de a scrie artă, de a face pe moralistul, şi de a te tocmi apărător al unui ziar care nu mai poate să se apere.
Bizareria procedeului meu, am arătat-o: Adevărul mi-a tradus şi tipărit o carte pe care, netrimițându-mi-o s-o văd şi eu, am calificat fapta lui de o indelicatețǎ fațǎ de mine. Atât.
Pe vremea însă când directori ai Adevărului nu erau, ca azi, putregaiuri de grăsimi epileptice,
d. Rebreanu, -înumărându-se printre acei „scriitori români veritabili", ale căror simpatii Adevărul şi le „înstrăinase" fără nici un regret; d. Rebreanu, neavând pe atunci nici o perspectivă de a ajunge apărător al Adevărului, nu avea ochi pentru „preocupările pur culturale" ale acestui ziar şi îl descria în cu totul alte culori...
D. Rebreanu scrisese o piesă. În acea piesă a d-sale Adevărul era, nu atacat, nu ocărât, -era batjocorit, şi încă de-a binelea. D-sa aducea pe scenă un reprezentant al Adevărului, un aşa-zis redactor-şoltic, un şfănțuitor de mai mare hazul, -probabil unul dintre acei cari au reuşit să... recâştige simpatiile d-sale de scriitor „român veritabil", prin „preocupările sale culturale".

Rolul acesta al jurnalistului pişicher şi podogar, d. Rebreanu îl prelungea în toate actele piesei d-sale.
Acest şulăm de la "Adivor", avea să spună publicului tot felul de minunății, cari se ascund în anteriul gazetăriei „ultra-democratice".
Aşa trebuia să fie. şi publicul trebuia să râdă de „Adivor".
Ei bine, totuşi n-a fost aşa şi publicul n-a râs de "Adivor".
Ce s-a întâmplat?
Un lucru foarte simplu.
Să vi-l spun:
Pe atunci, cum accentuează d. Rebreanu, -director al Adevărului era d. Rosenthal! Şi se pare că acest domn Rosenthal nu permitea

scriitorilor să fie măgari nici atunci când ei se intitulează „români veritabili".
Cu foarte mult sânge rece, -când nu mai era decât o oră înainte ca actorul-redactor de la "Adivor" să intre în scenă, -d-sa l-a chemat pe autorul piesei la telefon:
— Domnule Rebreanu, am aflat că astă-seară se va juca, în piesa d-tale, un rol batjocoritor la adresa Adevărului.
(Repede, "scriitorul român veritabil" cade pe burtă):
— Vai de mine, d-le Rosenthal, nu e vorba de nici o batjocură: un rol hazliu!
— Să faci bunătatea, d-le Rebreanu, să schimbi imediat direcția hazului care vizează Adevărul.
— Imediat?! Aoleo! Mai avem numai un ceas până la reprezentație! şi actorii au învățat rolurile...
— Să le dezvețe cu ajutorul d-tale!
…………………………………………………………………………………………
………………
Ah, frumoase istorioare mai are viața!
Închipuiți-vă, cititori, că curajosul amator de „moravuri literare" a răuşit să facă această voltfață: director al teatrului, autor şi actori, s-au dat peste cap, cu un ceas înainte de începerea reprezentației, şi rolurile cu pricina au fost repede... „dezvățate", cu replicele lor cu tot.
Şi astfel publicul n-a aflat niciodată că personajul şi piesa d-lui Rebreanu trebuiau să batjocorească Adevărul. Autorul piesei a făcut totul pentru ca să schimbe direcția hazului. şi a făcut-o repede: într-un singur ceas. Ba i-a mai rămas încă timp destul, ca înainte de ridicarea cortinei să tragă o fugă până în biroul omului despre care ştia că -iar vorba d-lui Mille -nu „face în pantaloni", să-i toarne, la repezeală, câteva ploconeli şi platitudini, şi să-l mai asigure că va supraveghea, el însuşi, dintre culise, ca actorii să nu facă vreo boacănă.
Şi cine ştie dacă cu ocazia asta, d-sa nu i-o fi propus acestui director şi mica satisfacție de a dirija hazliul lor către redacția unui ziar concurent...
„Pe-atunci, director al «Adevărului» era d. Rosenthaf.
Da, aşa e, d-le Rebreanu; bine faci c-o spui, că o marchezi... pentru istoricul de mâine, curios de a căuta „litigiuri în funcție de moravuri literare ultra-democratice", şi... „altele"!
Acest director n-a umblat să-şi asigure îngăduința şi recunoştința d-tale. El nu avea nevoie de apărarea d-tale şi nici de a altora. El nu umbla cu dulcegării. El n-a simțit niciodată trebuința de a se masca, de a se ascunde sub un alt nume decât acel pe care îl poartă. Nu-i era ruşine să păstreze neschimbat numele său de Rosenthal şi nici pe acel de Iacob. Crede-mă, asta e foarte important. Pentru că el nu e dintre acei cari n-ar putea spune cu fală că nu sunt nici evrei, nici creştini... din cauză că ei vor să pară în acelaşi timp şi evrei şi creştini.
Mi se cunosc sentimentele față de evreii de la noi şi față de poporul evreu în genere.

Am anunțat că prepar un roman cu chipuri de evrei, în majoritate de la noi, -Familia Perlmutter, -şi încă de anul trecut încredințasem amicului meu Rosenthal capitolul Estera Perlmutter, care urma să fie publicat în foiletonul Adevărului.
L-am retras însă la plecarea sa, şi am refuzat să mai dau romanul „nouei direcțiuni", chiar când acesta mi-l cerea la Masevaux.
De ce am „procedat" aşa de „bizar"? Fiindcă în acest roman intenționez să arăt fraților mei că nu trebuie să se ferească de evreul pe care îl cheamă Burăh sau Moritz, sau lacob, -dar să se ferească de evreii cari devin Costică, Traian sau Aristid.
Cunoaşteți ceva mai abject, mai oribil, decât un ovreiaş care se prezintă... Costică? Când îl cheamă Moritz -Moritz pur şi simplu -evreul nostru e om cu frica Domnului, e om de ispravă, e om de cuvânt, poate fi un Herman Binder al meu, nu face nici un rău evreilor, şi nici creştinii n-au să se plângă de dânsul. Dar când fiul lui, în loc să rămâie Aizic sau Avram, îşi transcrie evreismul pe un nume creştin, -aşa cum şi-ar transcrie falimentul pe numele nevestii, şi devine, de pildă, Aristid, atunci primejdia e mare, e mare de tot. E primejdie şi pentru evrei, şi pentru creştini: şi unii şi alții trebuie să se ferească atunci de dânsul. Atunci el s-ar închina la toți zeii, şi i-ar vinde pe toți: se strecoară în ajun în casa marelui rabin, chit că a doua zi să îngenunche în fața preotului catolic ori protestant. Atunci el vrea să fie de toate: zaraf şi mecena, poet şi negustor, liberal şi țărănist: -şi de fapt nu e nimic. Atunci el devine -cum l-a calificat un vajnic fruntaş al neaoşismului integral: „Un rău fiu, un rău soț, un tău tată, un rău om de afaceri, un rău om politic, un rău evreu şi un rău... român".
Aceasta va fi teza romanului meu, Familia Perlmutter.
Voi descrie în acel roman figurile luminoase şi nenorocite ale bunilor mei Binderi. Fireşte! Dar, voi zugrăvi şi figurile acelora de pe urma cărora se trage toată hula pe capul sărmanului popor evreiesc, de pe urma cărora suferă amarnic Binderii mei şi sunt întruna surghiuniți. Voi dovedi că „pieirea ta Israele" nu prin Israil, ci prin Costică şi Aristid!
* **
Şi acum, încheind, mă întreb:
D. Rebreanu, care n-a explicat nici subita schimbare de opinii a eminenților critici şi redactori ai Adevărului, nici „bizara" mea nerecunoştința față de Adevărul, d. Rebreanu va binevoi să ne explice oare, măcar schimbarea atitudinei domniei sale față de Adevărul?
şi mă mai întreb: pe cine a vrut d. Rebreanu să acuze şi pe cine să apere?
Vrut-a să mă acuze pe mine? De care lucru? Că scriu „cărți pseudo-franceze"? Dar, ce: cu d. Rebreanu am să discut eu sintaxa limbii franceze? Cu asta s-au însărcinat criticii Franței, şi aceştia şi-au spus cuvântul. Cu d-nii Rebreni ai României eu aş putea să nu discut nici cărțile mele româneşti, atunci când, în loc de a rămâne autorii oneşti ai unor romane de valoare, dar neremuneratorii, ca Ion, ei se tocmesc surugii ai literelor „ultra-bancare". şi mai ales, atunci când, la fel cu

criticii şi redactorii descrişi de d-sa, Rebrenii aceştia fac şi ei sluj şi îşi modifică „piesele" de îndată ce li se cere.
Sau poate vrut-a directorul Mişcării literare să acuze pe d. Rosenthal? De ce anume? Că, deşi „nu fără cusururi". Adevărul său era „totuşi, relativ mai accesibil preocupărilor pur culturale, în comparație cu celelalte gazete româneşti"?
Sau poate o fi voit d. Rebreanu să apere pe acei cari, lipsiți de curaj şi de inițiativă, cască turtiți în biuroul d-lui Rosenthal, şi -vorba d-lui Mille -„fac în pantaloni" la prima amenințare?
Dacă aceasta i-a fost intenția, şi dacă aşa ştie d-sa să-şi arate „recunoştința", apoi i-a servit aşa de bine, că n-o să se mai întâlnească niciodată cu foiletonul Adevărului, atunci când va avea de plasat vreun nou roman de ocazie.
După cum se vede, nu prea se poate desluşi cam ce ar fi urmărind d. Rebreanu prin articolul din Mişcarea literară. Morală: să te fereşti de a mai călca pe brâul desfăcut al unui „atârnățean" de la Brăila, că dai în brânci şi ți se văd „moravurile literare ultra-democratice", şi... „altele".
Masevaux-Alsacia. Mai 1925